

Gömöri György: A tél illata

Ister Kiadó
Budapest, 2003
85 oldal, 1500 Ft

Gömöri György költői pályáját és életét a „Sens unique című, Karátson Endrének ajánlott versében a következőképpen jellemzi: „egyirányú” utcán indult el, maga mögött hagyva a „nap-sütötte” örök ifjúság sugárútját. Aztán befordult az „ötvenhatos” saroknál, és azóta folyton egyirányú forgalomban halad. És ezen az egyirányú utcában találkozik barátokkal, nőkkal, ismerősökkel, feleségével, családjával – európai magyarként, emberként. Mindig megőrizve anyanyelvét. A Cambridge-ben élő költő egyik prózai vallomásában világosan megfogalmazza, hogy „két hazát adott végzetem”, de csakis magyarul tudja versbe önteni érzelmeit, gondolatait, a magyar múltat és jelent. *A múlt-idéző bizakodik* című versében a „porrá lett magyarok” szólítják meg: verjen „szó-hidat” a múlt és a jelen között. Egy bujdosó 1604-es levelét szóltatja meg mai versben: törvényről, biztonságról ír, fél az önkénnytől, nehogy „összedőljön az ország”. Másutt meg Tótfalusi Kis Miklós levelét küldi el Erdélybe a maga verses megfogalmazásában. A „nemzet hasznára” dolgozik Tótfalusi Kis, aki a pontos „Isten igéjét” őrzi, a Bibliát kiadva. A hazai viszonyok elmaradottságát veszi észre, az „iszonyú írástudatlanságot”. Szégyenkezhetünk a „kiművelt nemzetségek előtt”. A költő szívesen fordul a magyar történelem korábbi időszakaihoz: kedveli Erdélyt, gyakran bújik bele egy-egy hajdani hős vagy közember öltözékébe. Ezekben a versekben legtöbbször pontos évszámmal figyelmeztet az elmúlt időre (pl. XVII. század, 1604 stb.) vagy az általa felidézett személyre. Korábbi verskötetében Rákóczi fejedelem vallomásain tűnődik, Mikes-töredéket ír. Most, *A tél illata* című verskötetében egy 1552-es történetet mond el György barátról, a tragikus témát („fület levágták”) groteszkkel oldva („tésztafélét” neveztek el róla). *Szerelmes levél a XVII. századi Erdélyből* – „édes lelkét”, feleségét félti, szerelmére vágyik – ebben a pestises időben. Olykor az álom viszi el a költőt a messiás múltba, a tatárok idejébe, megrettenve, hiszen elrabolják a váltságdíjért. Itt is közbevig egy „mai” motívummal, álomszerű képtelenséggel („felültet tandem biciklijére.”)

A költő mindig szívesen foglalkozik „magával a költészettel”, költő-elődjeivel és kortársaival stb. *A költészet állásáról* című versében keserűen és őszintén vall a korunkban tapasztalható műveletlenségről, az olvasás hiányáról, a költészet iránti érdeklődés visszaszorulásáról. Legtöbb ember napjainkban a „számítógép bolondja” De a Balatonfüreden, 2000 szeptemberében született versben mégis kicsit reménykedik: „Itt-ott a földön még kibomlik / a gondolat fürtös virága, / S a harc a létért is megáll / A líra fuvolaszávára.” Gömöri György, a költő leggyakrabban a szeretett Kosztolányit idézi. Ez már kemény utókor, rajtunk az út pora. / Nevünknel szebben csillog a sztárok tompora. / Ki hallgat jó zenét, ki olvas verset itt? / Sűrű repkény fedi a költők sírjait.” (*Négy sor Kosztolányinak*) Hosszabban szól, „nosztalgiasan” Kosztolányinak és Márainak, a műveikben rejlő borzongást, élményt, pillanatot, ízeket keresve. „Mintha csak gyorsvonatból / az elfutó vidéket–

/úgy néztem most a múltat. / Pereg a teljes élet” – írja. Kosztolányi verssoraiban őrzött „cseresznye-íz”, őszibarack zamatja”, a „szőlőskertek dísz: / a muskotály, a sasza” – olvasható Gömöri György versében is. Verskötetének címét: *A tél illata* – Füst Milán-motóból veszi át: „Illata van a télnek.” S a szélnek, a nedves esőnek, fűnek, kikericsnek. Az élet „remény-illata.” Vagy a szeretett magyar nyelv elé is izzel teli jelzőket tesz a költő: „Értőn ízleli meg Berzsenyi, Füst, Dsida, Áprily, József Attila mákízű-meggyízű nyelvét.” A kortárs költők közül többször fordul Petri Györgyhez. A *Petrit olvasva* című versében a „tökéletest” kerülő költőhöz szól, a „sok kipécézhető” verssoráról, de határozottan állapítja meg, hogy „Vannak persze »ércnél maradandóbb«” szövegei is. És bevallja azt, hogy szkeptikus öreg pályatársának „kicsordul, bizony, a könnye.” Ezen vers mellé illik az *In memoriam Petrigyuri* című, melyben fájó búcsút vesz költőtársától. „annyit mondogattad hogy elmész örökre / hogy már-már örökéletűnek hittelek –”. Barátja fázós lelkéről ír, a szertelen vodkaivásról, a lét eredendő szomorúságáról. Gömöri György *Elkésett tisztelgés* című versét Baka Istvánnak küldi már a mennyei kávéházba, ahol Oszip Mandelstammal és Joszif Brodskijjal beszélgethet.” Az írás közlegénye voltál aki kitanult/ minden fegyvernemet s lett mesterlövészé” – írja Gömöri. Elkésett tisztelgés még a *Magánzárka*, Szász Béláé, a cella mélyét idézve, a zárka benti lámpáját és a pokol tüzét. S a költőtársakat köszöntő, üdvözlő versekhez tartozik az *Egy régi versantológiára* című, mely a laza csokorba kötött száz költőről szól „szabadság szekfűcsokraként”. Olvasva az antológiát eszébe jut, hogy hányan nem olvashatják már ezt a kötetet, mert búcsút mondtak „e szép ringyó világnak.” A versben kulcs-szó: a nyelv, az anyanyelv, a sokféle élő magyar költő anyanyelve. „Száz költő, köztük én is, a múlttal szembenéztünk, / de az idő rohan; a jobb kort’ el nem érjük” – fejezi be a költő versét.

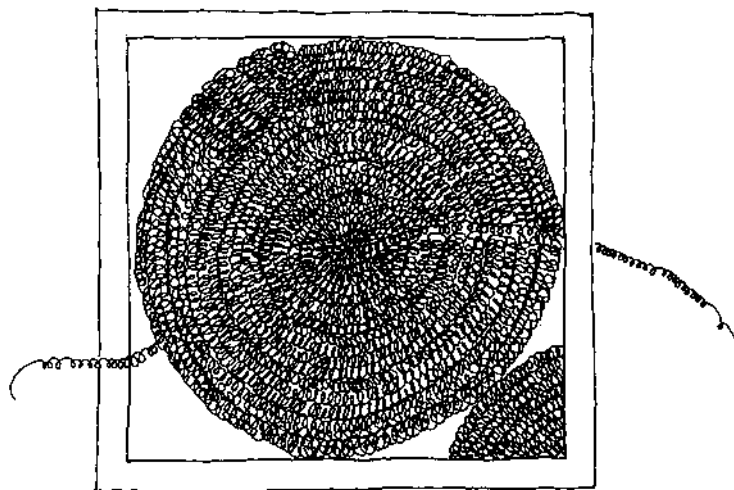
A lengyel történelem és irodalom közel áll, hozzánk, magyarokhoz, Gömöri György a pesti egyetemen magyar–lengyel szakos volt, és a cambridge-i egyetemen lengyel nyelvet és irodalmat ad elő. Korábban jelent meg a *Polish and Hungarian Poetry 1945 to 1956* című könyve. Számos régebbi-újabb versének van lengyel gyökere (pl. *Cyprian Norwid levele New Yorkból Európába*). *Meghalt Camilla Mondral* című versében a kitűnő lengyel fordítótól búcsúzik el. („barátod lett mind, akit fordítottál). Egy érdekes emlékeket felvillantó verset ír – *Varsó az ötvenes években* címmel. A félig romváros rossz lakótelepeinek káposztaszagára és a szerelem szép pillanatára emlékszük, „míg odalenn zúgtak süvöltve feldörögtek / a Marszalkowska szilaj villamos-öslényei.” Máskor meg egy telefonszámot keresve lapozgatja noteszét, álomban és ébren, Wiktort keresi, aki más „érdeműs” lengyelekkel elköltözött a Mickiewicz útról az angyalok sejtelmes másvilágába. Egyik verse elé a lengyel irodalomtörténész, Jan Kott szavait illeszti: „A halál olyan, mint a szeretkezés, a visszatérés reménye nélkül.”

A régi és az újabb magyar történelem gyakran tragikus eseményeit nem felejtve él a költő a távoli Angliában, Cambridge-ben. A múltunkkal együtt él, a Rákóczi szabadságharc után váraitól megfosztott országgal, a menekülő néppel, a megmaradó magyar nyelvvel. Ő a bujdosó, hontalan ősök leszármazottja. Versbeli hőseivel együtt elborzadva nézi a pénz hatalmát, a „vacogó, hajléktalan igazságot”, hisz „Játékszerek vagyunk a sors kezében.” Új évezred küszöbén vagyunk, teli félelemmel és reménykedéssel, rettenetes természetpusztító örökséggel vállunkon. Tépelődik, gondolkodik, elkeseredik. Budapesten az utcán sok a koldus, a hajléktalan, a „pálincaszagú vendégmunkás”, nagy a nyomorúság.

Régi utazásokra gondolva – mindkét országban hontalan. Mint hajdani költőtársa, a stockholmi Thinsz Géza, aki „két országban idegen, / két nyelv pártolt el tőle. / Sajnálod vagy kineveted: / ő tovább lengeti, megcsúszik, magával rántja / és keveri-keveri. Svédmagyarul és magyarsvédül.” (*Svédmagyaros*). És a szerelem? Á la recherche...” Jázminbokorba bújít, ott illatozik, / villózik az égen távolodó repülő morájában...” Mariról ír, amely japánul igazságot jelent. A magyarkodókat és a hazaffyaskodókat kigúnyolva – ő nemzetiszínű reggelit eszik: piros-fehér-zöld színnel, zöldpaprikát, vajjas kenyeret, paradicsomot. Közérzetjelentést ír a nizzai szállodából, „harmadik kor sivatagában araszolva”, fájós lábbal, Csehovra emlékezve. Gúnyos-szatirikus idegenforgalmi „propaganda”-verset ír a hullámzó Balatonról és a betyáros csárdákról és a „goulashról” (Why not visit Hungary?) Megborzong a videokazettán újra levetített félelmetesen drámai New York-i terrortámadástól. („Most már egészen életünkre ráveti árnyát...”)

Kosztolányi, Gömöri György nagyon szeretett írója a boldogság váratlan-különös pillanatát írja le egyik novellájában. (Vagy másképp a *Hajnali részegség* című versének csodás soraiban.) Gömöri is, amikor utazik London felé, az autóbusz ablakából észreveszi a naplemente különösen varázsos pillanatát. Vagy egy pillanatnyi „oázist” talál az Azúrparton, Nizzában. Másféle pillanat az, amikor ítélet előtt megméretve, „kialudt szívvel, száraz aggyal / lelkünk reszketően borong itt.” És „Isten lassan belép a képbe. / Csupán érezzük: közelít, / megrendülten állunk elébe.”

Szekér Endre

Kass Eszter
2003